

ÛCZBA 30

Bëtowò – kaszëbsczé Betlejem

RÓMAN DRZÉDŻÓN, DANUTA PIOCH

Bëtowò to pò pòlsku *Bytów*. Katolèk to *katolik*, ewanielik abò lëter to *ewangelik*, zòs *prawòstawny* to *prawosławny*.

Cwiczënk 1

Przecztòj gòdkã i przełożë jã na pòlschi jãzëk. Wëzwëskòj do te słowòrz kaszëbskò-pòlschi. (Przeczytaj rozmowę i przetłumacz ją na język polski. Wykorzystaj do tego słownik kaszubsko-polski).

– Cëż të sã tak wcyg wkòł rozzéròsz? Chcesz të so łep ùkrãcëc?

– Szukóm stajenczi.

– Stajenczi? Tec je dôwno pò Gòdach.

– Nié taczì sztëczny, leno ti pròwdzëwi.

– Pròwdzëwi? Doch jesmë w Bëtowie.

– Në jo, a gòdajã, że Bëtowò to kaszëbsczé Betlejem.

– Wedle lëdu to jo, ale pò pròwdze to nié.

– Tej za czim më tuwò przëjachelë?

– Bëtowò zwiedzëc – krzëżacczi zómk, rënk, a przede wszëtczim grekòkatolëckã swiãtницã Swiãtégò Jerzégò zwónã kaszëbsczim kòscòfã.

– Kaszëbi sã prawòstawny?

– Nié, we wikszoscë sã katolëkama, ale w nym kòscele mòdlëlë sã Kaszëbi ewanielicë.

– Ewanielicë? Zglëpiec mòże, to Kaszëbi bëlë Niemcama?

– Nié, chòc przòdë lat lëdze tak rozmielë nôrodnosc: katolëk to Kaszëba, lëter to Niemc. Leno biwało tak, że wiele Kaszëbów, òsoblëwie nëch, co mieszkelë na zapòdze, to bëlë lëtrzë. Prawie w nym kòscòtkù lëdze jesz w XIX stalatim mòdlëlë sã pò kaszëbskù, to je pò pòlskù...

– Tej pò kaszëbskù czë pò pòlskù?

– To je kãsk zapëzgoné. Kòscelnym jãzëkã Kaszëbów bëta pòlaszëzna, ale òni ne mòdlëtwë czë słowa piosnów wëmòwielë z kaszëbska – kaszëbilë.

– A kim bët Krofej? Hewò, tu je tòblëca.

– Krofej bët lëtersczim pastorã, chtëren w XVI stalatim przedolmacził pismiona Mòrcëna Lëtra na słowianščzi jãzëk.

– Rozmiejà, że to bët jãzëk pòlschi, ale kaszëbiący?

– Mòże tak rzec. Ùczalì gòdajã, że ne lëtersczé tekstë sã nõstarszima zabëtkama kaszëbsczì lëteraturë.

– A terò jaczi jãzëk je czëc w nym kaszëbsczim kòscòtkù?

– Dzysdnia midzë jinszima ùkrajnińczì.

– Ùkrajnińczì? Je cë na historiò naszì Kaszëbsczì czësto zapëzgonò!

Cwiczënk 2

Przecztòj wiadła ò nõstarszich zabëtkach kaszëbsczì pismieniznë. (Przeczytaj informacje o najstarszych zabytkach literatury kaszubskiej).

Kaszubskie zabytki językowe i początki tzw. piśmiennictwa kaszubskiego należy wiązać z reformacją, która w 1. poł. XVI w. utrwaliła się na ziemi bytowskiej i lęborskiej przekazanych w lenno księżętom zachodniopomorskim. (...) Za najstarszy druk kaszubski uchodzą *Duchowne piesnie D. Marcina Luthera...* S. Krofeja (Gd. 1586). (...) Drugim drukiem kaszubskim jest *Mały Catechism NiemieckoWandalski abo Słowięski ...* (Gd. 1643) Michała Pontanusa.

Wëpiszë title nõstarszich kaszëbsczich tekstów i pòdòj aùtorów (òdpòwiesc zapiszë fùl zdanim). (Zapisz tytuły najstarszych kaszubskich tekstów oraz podaj autorów. Odpowiedź sformułuj pełnym zdaniem).

Rzeczë, w jaczych mòlach na Kaszëbach pòwstałë nõstarszë tekstë kaszëbsczé? Pokazë ne mòle na karce, ùzij przë tim pòzwów czerënków swiata (zdrzë Ùczba 13, 19). (Powiedz, w których miejscach na Kaszubach powstały najstarsze kaszubskie teksty. Pokaż te miejsca na mapie, używając przy tym nazw kierunków świata [patrz Lekcja 13, 19]).

Cwiczënk 3

Biòj szpacérã przez Bëtowò pòkòzóné w gòdce. Czëgò mòże sã z ni dowiedzec ò tim miesce? Na spòdlim tekstu kròtkò òpiszë nen mòl. (Pospaceruj po Bytowie ukazany w dialogu. Czëgò mòżna sië z niego dowiedzec ò tym miescie? Na podstawie tekstu kròtkò opisz to miejsce).

Cwiczënk 4

Bòczë na pòzwã Bëtowò w kaszëbsczim jãzëkù i Bytów w pòlaszëznie. Òmòwi, czëgò sã tëczã jãzëkòwë zjina-

czënë w tĕch słowach (pòmòc nalézesz w Ùczbie 18). (Zwróć uwagę na nazwę Bëtowò w języku kaszubskim i Bytów w polszczyźnie. Omów, na czym polegają różnice językowe w tych wyrazach [pomoc znajdziesz w Lekcji 18].

Cwicznk 5

Jaczé nôrodnoscë żëtë czedës i jaczé żëją dzysdnia w Bëtowie i òkòlim? Wëpiszë jich pòzwë (Przedstawiciele jakich narodowości mieszkali kiedyś i mieszkają obecnie w Bytowie i okolicach? Wypisz ich nazwy).

- Jak pierwi na Kaszëbach bëła rzeszonò nôrodnosc z wëznòwnòną wiarą? Zapiszë ùżëté w gòdce rzeczenié. (Jak dawniej na Kaszëbach klasyfikowano narodowości w połączeniu z wyznawaną religią? Zapisz użyte w dialogu stwierdzenie).

Cwicznk 6

Przczëtòj wëjimczy tekstów F. Cenòwë i H. Derdowscégò, a rzeczë, czemu Bëtowò pòzwóné je „kaszëbsczim Betlejem”. (Przeczytaj fragmenty tekstów F. Ceynowy i H. Derdowskiego i powiedz, dlaczego Bytów nazywany jest „kaszubskim Betlejem”).

F. Ceynowa, Rozmòwa Pòlòcha z Kaszëbą

– A słuchajże, mój kochany, gdzie się też Chrystus urodził? Wszakże prawda, że w Betlehem.

– Pròwda, Panie, w Betlehem hebrajszczim, a kaszëbszczim Bëtowie. Bò Betlehem nazewò są pò naszémù, jak më wiérnie przeklòdómë, Bëtowò, a tam òn są ùrodzył.

H. Derdowsczi, Ò panu Czòrlńszczim co do Pùcka pò sęcë jachòł.

– Richtik! – mówi òrganista. – Të jes, drëchù, frańtã!

Ale jes të òbeznòny z Nowim Testamentã?

Wiãc są terò ùrządowò pitóm pana brata:

Gdzie są rodzył Jezus Christus, Zbòwca tegò swiata?

Szlachcëc skłònił są i kãsëczk meditowòł w głowie,

Tej rzekł: – Christus są narodzył w kaszubszim Bëtowie!

Bòc Bëtowò a Betleem to je jedno miasto,

Le lëteré pòmieszalë Żëdë jak czej casto.

Cwicznk 7

Wëpiszë z dialogù pòdsztrëchniãtë czasnicz i pòdòj jich pòlszcë znaczenia. Niżi je mòdło kòniugacji jednegò z nich. Zapòznòj są z nim. (Wypisz z dialogu podkreślone czasowniki i podaj ich polskie znaczenia. Niżej zamieszczono model kòniugacji jednegò z nich. Zapoznaj się z nim).

jò szukóm
të szukòsz
òn szukò

më szukómë
wa szukòta
òni szukają

Zòmk w Bëtowie. Òdj. Maciej Stanke

- Spròbùj òdmienic wszëtczë wëpisónë czasnicz wedle tegò mòdła (w ternym czasie). (Spròbuj odmienić wszystkie wypisane czasowniki według tego wzoru [w czasie terażniejszym]).

Gramaticznò wiédzò

W kaszëbiznie czasnicz kòniuguje są wedle sztërzech òrtów. Jedną z nëch sztërzech je pòznònò dzysò kòniugacjò -òm, -òsz. (W języku kaszubskim czasowniki są kòniugowane na cztery sposoby. Jedną z tych czterech jest poznana dziś kòniugacja -òm, -òsz)

Cwicznk 8

Zapiszë czile czasników, chtërne nòlëżą do kòniugacji -òm, -òsz. (Zapisz kilka czasowników, które należą do kòniugacji -òm, -òsz).

- Jak bãdą wëzdrzalë pòstacë tĕch czasników we fòrmie pluralis maiestaticus? Zapiszë je (wiédzò w ùczbie 3). (Jak będą wyglãdaly postaci tych czasowników w formie pluralis maiestaticus? Zapisz je [informacje w Lekcji 3]).

SŁOWÓRZK

doch – przecież; nôrodnosc – narodowość; rozzerac – rozglãdãc;
tec – przecież; za czim – po co; zapëzgnoné – zasupłane, pogmatwane